

UDC 378.147:[37.011.3-051:78

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2022-15-150-163>

Health and Development Aspect of Performance Training of Future Teachers-Musicians

Iryna Malashevska

Doctor of Philosophy in Pedagogy (PhD),

Associate Professor of the Department of Art Disciplines and Teaching Methods,

Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401

E-mail: artmal7@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6148-901X>

Larysa Kozhevnikova

Doctor of Philosophy in Pedagogy (PhD),

Associate Professor of the Department of Art Disciplines and Teaching Methods,

Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401

E-mail: L0681813681@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8535-8727>

Оздоровчо-розвивальний аспект виконавської підготовки майбутніх педагогів-музикантів

Ірина Малашевська,

доктор педагогічних наук, професор кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання

Університету Григорія Сковороди у Переяславі.

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., Україна, 08401

Лариса Кожевнікова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
мистецьких дисциплін і методик навчання

Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401

Abstract

The ways of optimizing the professional training of future music teachers are explored in the article. **The purpose** of the article is to actualize the direction of musical performance of future teachers-musicians in the direction of health and development. The research **methods** used were the methods of theoretical and critical analysis, synthesis, abstraction, concretization, etc. **Results.** The authors of the article states that it is generally known that the traditional performing training of music teachers consists of intellectual-cognitive, creative-interpretive and operational-performing components. In the conditions of the post-war period, the musical and recreational component of the performance training of future teachers-musicians acquires special relevance. The health component is formed thanks to the improvised (spontaneous) musical performance activity and the strong-willed mood of the performer. The authors has defined that the methodical techniques of instrumental improvisation are: spontaneous music-making on elementary musical instruments, rhythmic accompaniment of well-known musical compositions, improvised musical accompaniment of fairy tales, performances, creation of images of nature (noise of rain, forest, gurgling stream, etc.). The methodical exercises of vocal improvisation include vocal questions and answers, musical conversation, dialogue, exercises for completing a certain melodic phrase or a well-known melody, songs, chants, etc. The skill of rhythmic improvisation is formed

with the help of various methods and techniques of «playing on the body» – body percussion. The development of volitional self-regulation during performing activities is achieved by playing or singing in front of an imaginary audience, in an ensemble. It is also achieved by increasing the experience of concert performances on various stage venues, psychological attitude to success, putting up an imaginary «wall»; between the performer and the listeners, verbal and figurative suggestions, breathing exercises, etc. **Conclusions.** The health-developmental direction of performance activity of future teachers-musicians is an effective means of optimizing music-pedagogical education in Ukraine according to the requirements of the times. Its task includes the construction of musical and educational activities of future teachers-musicians of institutions of general secondary education in combination with the process of preserving and preventing the health of children's personalities. Spontaneous music making and improvisation are an extremely effective means of directing musical and performing activities in the health-developmental direction. The process of formation of voluntary self-regulation of the performer (teacher-musician) requires special attention in the health-developmental approach to performance training. The issue of optimizing the educational process of future music teachers in accordance with the requirements of the time is complex and multifaceted; therefore the conducted research does not exhaust all aspects of the investigated problem.

Key words: vocal, instrumental, rhythmic, improvisation, volitional self-regulation.

References

1. Azarova, A. (2003). Pedahohichna systema Karla Orfa. [Pedagogical system of Karl Orff]. *Mystetstvoznavchi zapysky – Art studies notes*, 3, 79–87 [in Ukrainian].
2. Alekseev, A. (1974). *Yz ystoryy fortepyannoi pedahohyky: khrestomatiia. [From the history of piano pedagogy: a textbook].* Kyev: Muzychna Ukraina [in Russian].

3. Denysiuk, I. (2016). Muzychna improvizatsiia: vid uchytelia muzyky do uchnia. [Musical improvisation: from music teacher to student]. *Mystetstvo ta osvita – Art and education*, 2, 18–21 [in Ukrainian].
4. Malashevska, I. (2018). *Muzychne navchannia doshkilnykiv i molodshykh shkoliariv na osnovi ozdorovcho-rozvyvalnoho pidkhodu : monohrafiia. [Musical education of preschoolers and junior high school students based on the health and development approach: monograph]*. Pereiaslav-Khmelnytskyi (Kyiv. obl.): FOP Dombrovska Ya. M. [in Ukrainian].
5. Frazee, J. (2006). Orff Schulwerk today: nurturing musical expression and understanding. Schott Music Corporation.
6. Masunah, J. (2020). The Learning Through Body Percussion Conference: 2nd International Conference on Arts and Design Education, January 2020. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/340305291_The_Learning_Through_B.
7. Andersone, W. (2012). Dalcroze Approach to Music Education: Theory and Applications. *General Musik Today*. 26 (1), 27-33.

Вступ

Під час перебування України в умовах воєнного стану та активних бойових дій питання удосконалення національної освіти відповідно до потреб часу набуває особливої актуальності. Вимушені переселення, бомбардування, сигнали сирени, втрати близьких, переживання страху, тривоги, неспокою тощо негативним чином відбивається на психофізіологічному стані наших співвітчизників: і дітей, і дорослих. Вчитель музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти має великий потенціал у плані гармонізації внутрішнього стану дитячої особистості засобами музично-творчої діяльності.

Одним із шляхів вирішення окресленої проблеми вбачаємо у застосуванні оздоровчо-розвивального підходу до

музичного навчання в ЗЗСО. Спрямування музично-педагогічної діяльності в оздоровчо-розвивальне рiчйще потребує вiд педагогiв-музикантiв вiдповiдної компетентностi. Вмiння органiзовувати спонтанну музично-творчу дiяльнiсть школярiв, створювати умови для сублiмацiї iх негативних емоцiйних переживань у музичну дiяльнiсть є досить непростим i багатоаспектним завданням. Найдоречнiше, на нашу думку, подiбну компетентнiсть формувати у майбутнiх педагогiв-музикантiв пiд час опанування ними змiсту виконавських дисциплiн (основний музичний iнструмент, вокал).

Теоретико-методологiчнi основи професiйної пiдготовки майбутнiх педагогiв музичного мистецтва дослiджували Е. Абдулiн, Ю. Алiєв, Л. Арчажникова, Е. Рольфс (E. Rohlf), Р. Томас (R. Thomas), Дж. Фiннi (J. Finney), А. Якобi (A. Jacoby) та iн.; компетентнiсну складову процесу пiдготовки педагогiв-музикантiв вивчали Ю. Калiнiна, А. Й. Круз (A. J. Kruse), Т. Кузнєцова, Е. Скот (E. Scott), Л. Торнтон (L. Thornton) та iн.; проблему формування музичного та художнього мислення у процесi iнструментальної пiдготовки музикантiв-педагогiв присвячено працi Л. Арчажникової, А. Малiнковської та iн.; вокально-виконавська й артистична майстернiсть педагогiв-музикантiв дослiджувались Л. Антиповою, Р. Лисицiан, Л. Рудiн, Ван Цзяньшу, Ї. Чжан та iн.; розвитку виконавських умiнь та навичок присвяченi працi В. Буцяк, С. Степанової, А. Каузової, Г. Ципiна та iн.; вивченням психолого-педагогiчних аспектiв виконавської дiяльностi займались В. Петрушин, В. Подуровський та iн.; питання застосування музики та звукiв з метою оздоровлення та гармонiзацiї психофiзiологiчного стану особистостi висвiтлювали I. Волженцева, Д. Кемпбел (J. Campbell), Г. Побережна та iн.

Метою статтi є актуалiзацiя спрямування музично-iнструментальної пiдготовки майбутнiх педагогiв-музикантiв в оздоровчо-розвивальний напрямок, окреслення методичних прийомiв практичної реалiзацiї цього завдання.

Матеріал та методи дослідження

Для досягнення поставленої мети у ході дослідження було використано низку теоретичних та емпіричних методів наукового пошуку, зокрема, методи теоретичного та критичного аналізу, синтезу, абстрагування, конкретизації, безпосереднє спостереження за діяльністю студентів і викладача у процесі навчання тощо.

Результати та їх обговорення

У повсякденному житті педагог-музикант постає провідником у сферу музики, світ почуттів, краси та високого мистецтва. Традиційна інструментально-виконавська діяльність потребує від педагога-музиканта вміння виконувати відомі твори видатних композиторів, підбирати на слух, акомпанувати, робити інструментальне аранжування тощо. Оздоровчо-розвивальний же аспект потребує вміння організовувати імпровізаційно-виконавську діяльність учнів, створювати умови для сублімації їх негативних емоційних переживань у музичну творчість, навчати їх створювати музично-імпровізований супровід казок, вистав, створення образів природи (шум дощу, лісу, дзюрчання струмка) тощо.

У ХХІ ст. широкого розгляду набувають питання удосконалення виконавської майстерності майбутніх педагогів-музикантів у різноманітних наукових публікації, дослідженнях, доповідях тощо. Загальновідомо, що реалізація творчого потенціалу майбутніх педагогів-музикантів відбувається крізь призму самовираження у процесі їх інструментального та вокального музикування. Виконавська діяльність дозволяє особистості проявити себе, своє внутрішнє «Я». Водночас, це потребує активізації нервової системи, волевих зусиль, здатності до самоорганізації, розвиненості емоційного інтелекту тощо.

Будь-яка підготовка, і виконавська зокрема, має бути спрямована на майбутню професійну діяльність фахівця. Науковцями і практиками доведено, що складна виконавська підготовка складається з інтелектуально-когнітивного,

творчо-інтерпретаційного та операційно-виконавського компонентів..

Інтелектуально-когнітивний рівень передбачає наявність знань про стилеві особливості того чи іншого композитора, будову музичного твору, відомості про засоби музичної виразності, вмінні в словесній формі розповісти учням про цей твір, захопити його образністю, а потім вже виконати його.

Творчо-інтерпретаційний рівень виконавської підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва зорієнтовує на оволодіння вмінням інтерпретувати творчий задум композитора, проявити вміння творчого підходу до музично-виконавської діяльності, а також здатності виявляти інтерпретаційні особливості різних виконавців.

Операційно-виконавський компонент потребує оволодіння такими видами діяльності як: репродуктивна (діяльність, що спрямована на відтворення зразка); стандартна (діяльність за певним алгоритмом і способами виконання, зорієнтованість на дотримання певних вимог активності); пошукова (діяльність, яка пов'язана з добором необхідних засобів розв'язання навчально-виконавської задачі); творча (діяльність, що активізує здібності пошуку нестандартних способів вирішення завдань навчання-виконавства).

Варто зауважити, що *оздоровчо-розвивальна* складова поки що залишається поза належною увагою науковців і практиків. У її завдання входить побудова музичного навчання у закладах загальної середньої освіти у поєднанні із процесом збереження та профілактики здоров'я дитячої особистості. Адже загальновідомим фактом є те, що майже 80 % людських хвороб є наслідками негативних емоційно-почуттєвих переживань, тобто мають психосоматичну природу (в перекладі з латинської термін «psyche» означає душа, а «soma» – тіло). Тобто хвороба з'являється у фізичному тілі, а причина знаходиться в емоційно-почуттєвій сфері.

Одним із головних завдань оздоровчо-розвивального компоненту музично-виконавської діяльності майбутніх педагогів-музикантів є вміння спрямовувати музично-навчальну діяльність школярів на розвиток їх емоційного благополуччя. Підсилюється ця необхідність і тим, що саме у час військових дій в Україні емоційно-почуттєва сфера зазнає надзвичайно сильного негативного впливу.

На нашу думку, одним із дієвих засобів спрямування музично-виконавської діяльності в оздоровчо-розвивальний напрямок є *спонтанне музикування* (інструментальне, вокальне, ритмічне та пластичне). У психологічному сенсі воно сприяє «відігриванню» негативних емоційних переживань, виведенню негативізму з підсвідомості особистості соціально прийнятним шляхом та дозволяє дістатися до глибинних переживань дітей значно легшим шляхом, ніж при вербальному спілкуванні (Малашевська, 2018).

Це свідчить про важливість розвитку вміння виконавської імпровізації (інструментальної, ритмічної, вокальної), як ще однієї надзвичайно важливої і необхідної фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Про універсальність імпровізації зазначається у філософії, психології, педагогіці, технічних науках і навіть у сфері повсякденності. Однак найширше це явище реалізується у мистецтві. У перекладі з латинської термін «імпровізація» означає непередбачуваний, без підготовки і головною її ознакою є раптовість. У художньому виконавстві вона значиться як «творчість з ходу».

У музичному виконавстві імпровізація проявляється найбільш яскраво та неоднозначно. Видатний педагог і музикант К. Черні у свій час зазначав: «Коли виконавець сідає імпровізувати перед публікою, він подібний до оратора, який прагне ясно та якомога вичерпно, експромтом розвинути якусь тему. Як оратор повинен володіти мовою та словом і

вміти без труднощів підібрати будь-яке слово, так і пальці виконавця-імпровізатора повинні повністю підкорятися собі інструмент і оволодіти всіма труднощами й механічними навичками виконання» (Алексеев, 1974: 35).

Створення музики безпосередньо під час виконавства, інструментального, вокального чи ритмічного, є показником музичної розвиненості фахівця, який досить глибоко розкрив свій творчий потенціал. Відповідно у класі виконавських дисциплін – основного музичного інструменту та вокалу, надзвичайно важливо давати хоча б елементарні навички музичної імпровізації.

Досліджуючи феномен музичної імпровізації від учителя музичного мистецтва до учня, І. Денисюк визначає її як «складний комплексний процес, під час якого вчитель музики реалізує свій творчий потенціал завдяки діяльнісно-виконавським, творчо-пошуковим та психолого-педагогічним діям» (Денисюк, 2016: 19).

Питання впровадження музичної імпровізації в загальноосвітній процес школярів набув широкого практичного впровадження у методиках відомих європейських педагогів-новаторів ХХ ст. Зокрема, Е. Жак-Далькроз використовував музичну імпровізацію як засіб формування уяви, композиційного мислення та пластичного сприйняття учнів (Andersone, 2012). У свою чергу К. Орф вважав, що імпровізація є основою музичного розвитку дітей загалом (Азарова, 2003).

Найбільш поширеними музичними імпровізаціями є *вокальна, інструментальна та ритмічна. Вокальна імпровізація* дуже гарно розвивається під час виконання таких творчих завдань як: вокальні запитання-відповіді, музична бесіда, діалог, вправи на завершення певної мелодичної фрази або відомої мелодії, пісні, поспівки тощо. *Інструментальну імпровізацію* доречно проводити за допомогою елементарних музичних інструментів – ритмічний супровід відомих музичних композицій, музично-

імпровізований супровід казок, вистав, створення образів природи тощо. Доречним є і використання власноруч зроблених музичних інструментів (маракаси, барабани, склянки, дерев'яні ложки тощо) в оркестровій грі дітей. *Ритмічна імпровізація* найкраще реалізується у сучасному методі музикування *bodi percussion* (Masunah, 2020). Це вид такий вид музичної діяльності, де тіло розглядається як музичний інструмент.

Однак всі ці види професійної діяльності вчителя музичного мистецтва потребують цілеспрямованого формування відповідних компетентностей. І найефективніше формування вміння музичної імпровізації може здійснюватися у процесі музично-виконавської підготовки майбутнього педагога-музиканта.

У виконавських класах (основний музичний інструмент та вокал) обов'язково слід додавати такі завдання, які б формували у студентів вміння спонтанно використовувати різні засоби музичної виразності у виконавській діяльності, вмінні розвивати музичну лінію, оволодіти різноманітними прийомами метро-ритмічної організації, виявленні стильових і жанрових особливостей музичної композиції, засоби формотворення, концепції драматургії розвитку тощо.

Практикувати набуті знання дуже доречно в ансамблевому колі (інструментальному або вокальному), де співтворчість стає подібною до життєвої комунікації та кожен учасник може бути солістом-виконавцем, артистом ансамблю, оркестру, концертмейстером тощо.

Окрім того, музично-виконавська підготовка майбутніх педагогів-музикантів, посідаючи важливе місце у процесі становлення майбутнього професіонала, потребує наявності *психологічної готовності до публічних виступів, наявності вольової саморегуляції виконавця*. Контроль за власними діями, здатність справлятися з емоційним хвилюванням, долати стрес під час публічного виступу, володіння вмінням гнучкої регуляції власних емоцій і переживань тощо – це все

є складовими психологічної підготовки музиканта-виконавця-педагога.

Закладення основ сценічної культури є одним із важливих аспектів музично-виконавської підготовки педагогів-музикантів. Багато студентів, переживаючи сильний страх, не можуть повністю розкрити свою творчу індивідуальність. Іспит або залік дуже часто супроводжується втратою багатьох технічно-творчих напрацювань і це негативним чином впливає на мотивацію на подальше опанування виконавською майстерністю.

Публічний виступ створює психологічне перевантаження, яке прирівнюється до стресового стану. Емоційне збудження спричиняє метушливість, розосередження уваги, зростання емоційного напруження тощо.

Для подолання стресу під час публічних виступів існує декілька методичних прийомів. Серед них: гра перед уявною аудиторією, гра в ансамблі, збільшення досвіду концертних виступів на різних сценічних майданчиках, установка на успіх, виставляння уявної «стіни» між виконавцем і слухачами, словесно-образні навіювання, дихальні вправи тощо. Їх завдання полягає у зменшенні концертного хвилювання особистості виконавця, надбання легкості й свободи рухів, творчо-сценічного розкриття.

Висновки

Активізація оздоровчо-розвивальної складової виконавської підготовки майбутніх педагогів-музикантів є ефективним засобом оптимізації національної освіти згідно вимог часу. У її завдання входить побудова музично-навчальної діяльності майбутніх педагогів-музикантів закладів загальної середньої освіти у поєднанні із процесом збереження та профілактики здоров'я дитячої особистості. Надзвичайно дієвим засобом спрямування музично-виконавської діяльності в оздоровчо-розвивальний напрямок є спонтанне музикування, імпровізація. Окремої уваги

оздоровчо-розвивальний підхід до виконавської підготовки потребує процес формування вольової саморегуляції виконавця (педагога-музиканта).

Питання оптимізації освітнього процесу майбутніх педагогів-музикантів згідно вимог часу є складним і багатограним, тому проведене дослідження не вичерпує всі аспекти досліджуваної проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у впровадженні оздоровчо-розвивального підходу до інших складових професійної підготовки вчителів музичного мистецтва.

Література

1. Азарова А. Педагогічна система Карла Орфа. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. праць. К.: ДАКККіМ, 2003. Вип.3. С. 79-87.
2. Алексеев А. Из истории фортепианной педагогики: хрестоматія. Киев: Музична Україна, 1974. 165 с.
3. Денисюк І. Музична імпровізація: від учителя музики до учня. *Мистецтво та освіта*. №2. 2016. С.18-21.
4. Малашевська І. Музичне навчання дошкільників і молодших школярів на основі оздоровчо-розвивального підходу : монографія. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): ФОП Домбровська Я. М., 2018. 210 с.
5. Frazee J. Orff Schulwerk today: nurturing musical expression and understanding. Schott Music Corporation, 2006. 256 p.
6. Juju Masunah. The Learning Through Body Percussion Conference: 2nd International Conference on Arts and Design Education, January 2020. URI: https://www.researchgate.net/publication/340305291_The_Learning_Through_B. (дата звернення 15.05.2022).
7. William Todd Anderson. Dalcroze Approach to Music Education: Theory and Applications. *General Musik Today*. 26 (1) August 2012, p.: 27-33

Малашевська І.А., Кожевнікова Л.В.

Оздоровчо-розвивальний аспект виконавської підготовки майбутніх педагогів-музикантів

Анотація

У статті досліджуються шляхи оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Метою статті є актуалізація спрямування музичного виконавства майбутніх педагогів-музикантів в оздоровчо-розвивальний напрямок. У дослідженні використовуються методи теоретико-критичного аналізу, синтезу, абстрагування, конкретизації тощо. Загальновідомо, що традиційна виконавська підготовка педагогів-музикантів складається з інтелектуально-когнітивного, творчо-інтерпретаційного та операційно-виконавського компонентів. В умовах повоєнного часу особливої актуальності набуває музично-оздоровча складова виконавської підготовки майбутніх педагогів-музикантів. Вона реалізується крізь призму формування вміння імпровізованої (спонтанної) музично-виконавської діяльності та вольової саморегуляції виконавця. Методичними прийомами *інструментальної* імпровізації є: спонтанне музикування на елементарних музичних інструментів, ритмічний супровід відомих музичних композицій, музичний імпровізований супровід казок, вистав, створення образів природи (шум дощу, лісу, дзюрчання струмка тощо). До методичних вправ *вокальної* імпровізації відносяться вокальні запитання-відповіді, музична бесіда, діалог, вправи на завершення певної мелодичної фрази або відомої мелодії, пісні, поспівки тощо. Вміння *ритмічної* імпровізації формується за допомогою різноманітних методів та прийомів «гри на тіло» – body percussion. Розвиток вольової саморегуляції під час виконавської діяльності досягається за допомогою гри або співу перед уявною аудиторією, в ансамблі, збільшення досвіду концертних виступів на різних сценічних майданчиках, установки на успіх, виставляння уявної «стіни» між виконавцем і слухачами, словесно-образних навіювань, дихальних вправ тощо. Висновки нашого дослідження: оздоровчо-розвивальний напрямок виконавської діяльності майбутніх

педагогів-музикантів є ефективним засобом оптимізації музично-педагогічної освіти України згідно вимог часу.

Ключові слова: вокальна, інструментальна, ритмічна, імпровізація, вольова саморегуляція.